

Conversa-entrevista amb Albert Bastardas

per cercle21

Marina Solís

El professor Bastardas arriba a la cita saludant amb el braç i la mà amb força, molt vitalment. Quasi ens sap greu haver quedat amb ell un 8 de setembre: quan obre la porta del seu despatx a la UB, en surt una gran bafarada de “tancat per vacances”. Sempre encantador i amb una veu ferma i modulada, iniciem la nostra particular conversa-entrevista, a què s’afegirà més tard el company del Cercle XXI, Joan Solé.

El motiu de la trobada és per parlar, principalment, de l’elaboració de la Ponència sobre una política lingüística per als joves, del Consell Social de la Llengua Catalana, i de què ell fou el president. Dos anys de treball i esforços per comprendre la situació dels usos lingüístics entre els joves a Catalunya i per definir-hi polítiques d’actuació, sembla que han quedat en paper mullat o amagat, però.

Com a bon sociolingüista i, per tant, bon coneixedor de les regles del joc sociolingüístic, l’Albert Bastardas sap molt bé què diu. En la conversa, anem enfilant també altres temes d’interès sobre la política i la planificació lingüístiques a casa nostra, i la seva perspectiva sobre la situació de la llengua catalana en un futur pròxim.

Durant l’hora i escaig que hem compartit, l’hem tutejat, però en la transcripció que teniu a les mans ens hi adreçem de “vostè”, la qual cosa vol ser una mostra més de respecte envers la seva persona i trajectòria professional.

Marina Solís (MS): Fa anys, una companya seva del Departament em comentava que els sociolingüistes són persones *open minded*, persones amb la ment oberta...

Albert Bastardas (AB): (riures) Ho he intentat, si més, ho he intentat... Aquí tenim la sort d’heretar trajectòries de sociolingüistes previs a nosaltres que ens van ensenyar el camí per ser *open minded*. Estic pensant per exemple en Lluís Vicent Aracil: ell ens va marcar

justament la manera de fer molt connectada, interrelacionadament, de manera transversal, interessada per múltiples aspectes dels éssers humans i les llengües. Crec que la sociolingüística catalana té aquesta emprema: jo m'hi vaig trobar molt bé en aquesta línia, i he procurat també veure les llengües i la societat des d'una perspectiva àmplia, transdisciplinària, des de la perspectiva de la complexitat, perquè penso que és la manera de veure fenòmens tan intricats com són les relacions entre els éssers humans, les llengües i les societats.

Marina Solís: El seu interès per la sociolingüística arrenca en l'època d'estudiant universitari?

Albert Bastardas: El meu interès ja era previ a la Universitat. Sóc una persona curiosa i, de fet, jo vaig començar a estudiar amb 25 anys a la universitat. Tenia una trajectòria anterior, tenia una vida prèvia. I en aquesta vida prèvia, una de les facetes que havia tingut era la de persona preocupada per la situació del català i per entendre i per fomentar el procés de normalització lingüística, i ja llavors havia explorat la bibliografia existent. També havia portat a Aracil i altres professors a Vilafranca, havia col·laborat en l'organització del Congrés de Cultura Catalana, vam crear la Delegació d'Òmnium Cultural a Vilafranca... Vaig venir a la universitat per formar-me en llengua catalana i sociolingüística. Ja tenia aquesta dèria (riures). Els preludis són aquests.

Marina Solís: I l'experiència en política i planificació lingüística? Crec recordar que en els inicis de la trajectòria professional postuniversitària va treballar durant un temps a la Direcció General de Política Lingüística...

Albert Bastardas: Sí, en aquesta segona vida que he tingut (riures) com a universitari i sociolingüista, un cop retornat d'una estada a la Universitat de Laval al Quebec, vaig passar uns mesos a Política Lingüística on em van encarregar la coordinació dels centres de normalització lingüística que hi havia en aquell moment, que llavors només eren quatre. Després vaig tornar a la Universitat amb una beca del Ministerio, i aquí m'he quedat (riures).

Marina Solís: Quina ha estat la seva relació amb la política i la planificació lingüístiques a casa nostra, abans de la participació a la ponència del Consell Social de la Llengua Catalana?

AB: Crec que tant jo mateix com molts altres sociolingüistes d'aquest país, hauríem esperat durant tots aquests anys més relació amb l'Administració catalana. Pensàvem que amb el que sabíem, amb el fet que havíem anat a l'estranger a formar-nos, podríem aportar el que havíem après i el que reflexionàvem per l'optimització de la política lingüística. Cal dir que, en general, sí que hi ha hagut contacte, però no en la intensitat que nosaltres haguéssim esperat. Com a universitaris hem tingut poca relació en la definició de la política lingüística; i veient la dificultat del procés, que és molt complex, potser necessitaríem totes les mans i totes les ments per participar-hi.

MS: Pensa que hi pot haver algun motiu especial perquè aquesta relació no hagi estat tal com us hagués agradat, o senzillament és que la visió política està renyida amb a la ciència, amb l'Acadèmia?

AB: Penso que l'Administració s'ha considerat autosuficient per fer les feines que li toquen fer. També he de dir que sempre hi ha hagut una bona relació entre l'àmbit universitari i l'Administració. També se'ns va fer la proposta de crear un Institut del Plurilingüisme, que havia de substituir el desaparegut Institut de Sociolingüística Catalana de la Secretaria de Política Lingüística, i després de fer papers i més papers durant tota l'etapa del Govern del tripartit, no s'ha dut a terme. També vull dir que en la primera legislatura del Govern tripartit vam col·laborar amb el Consell d'Educació per assessorar des d'un punt de vista sociolingüístic els directors dels centres i els mestres... Però l'Administració no ha vist que una dinamització de la sociolingüística a les universitats catalanes hauria estat beneficiosa per a la il·luminació i el coneixement del propi procés. Fa la impressió que respecte dels usos lingüístics, respecte de la situació de la llengua se'n parla molt, però a l'hora de la veritat no s'hi creu.

MS: Vostè formava part del Consell Social de la Llengua Catalana abans que li fessin la proposta de presidir la ponència?

AB: Sí, en entrar el Govern del tripartit se'm va convidar a ser-hi. Amb anterioritat, però, altres sociolingüistes també n'havien format part.

MS: Quina impressió va tenir quant a la gestió en general del Consell i de les idees que hi podia aportar?

AB: Ja ho vaig dir públicament la primera vegada que hi vaig assistir: em va semblar que era un organisme inoperant, clarament. Que feia una reunió litúrgica, anual, i que gairebé no tenia cap impacte, ni cap eficàcia. L'acció del Consell no és proactiva, sinó a posteriori. Jo pensava que en el Consell es discutirien les propostes, igual que en el Conseil de la Langue Française, al Quebec, que produiria documents, que marcava línies, que debatria a fons problemàtiques. Fins que no va haver-hi l'encàrrec de la ponència, no hi ha hagut una estructuració, una dinamització, una producció d'idees en el Consell. I després a posteriori d'aquesta Ponència no sé si tampoc s'ha fet alguna cosa més...

MS: Sap quins són els motius de l'encàrrec que li van fer? És a dir, per què el centre d'interès eren els joves i no un altre sector de la població?

AB: Era un moment de preocupació. Des del Servei d'Estudis de la Secretaria de Política Lingüística havien estat treballant amb l'anàlisi de les dades de la població jove, i sorgia la paradoxa següent: malgrat que les dades sobre el coneixement lingüístic dels joves era el més elevat històricament parlant, l'ús del català no hi augmentava sinó que, a més, podia disminuir si el comparàvem amb altres estrats de la població més adulta.

MS: L'encàrrec de la ponència li deuria semblar oli en un llum...

AB: Semblava que per primera vegada des de la universitat podríem fer un servei. Ajudar, definir polítiques i veure quines problemàtiques havíem d'aclarir, quines no enteníem. En definitiva, donar el fruit de les nostres reflexions de tots aquests anys.

MS: Com a president de la Ponència, quines funcions tenia?

AB: Tenia la responsabilitat que la Ponència es dugués a terme, que poguéssim elaborar un conjunt de propostes practicables amb l'objectiu d'incrementar l'ús del català entre els joves. Primer vaig dissenyar com ho faríem, això, i després que efectivament es dugués a terme. Quant al com ho faríem, primer vam crear una comissió que era del Consell Social de la Llengua Catalana. Es va convidar a formar part de la comissió a diverses persones, i també hi van participar tècnics de la Secretaria. Després vam veure que com a comissió, nosaltres tampoc no ho sabíem tot i que havíem d'aprofitar els coneixements de totes aquelles persones que sabien més sobre determinats aspectes que eren pertinents per fer l'informe. Així, nosaltres ens vam constituir com a comissora redactora del Consell, però també vam convidar a fer unes sessions de reflexió conjunta, de diàleg, a moltes altres persones que ens podrien ajudar a il·luminar alguns aspectes problemàtics.

MS: En quin sentit eren aspectes problemàtics?

Eren aspectes que pensàvem que podrien intervenir en la configuració dels usos lingüístics entre els joves i era necessari que ens informéssim sobre com anava aquesta qüestió. Vam veure que els usos lingüístics no es configuraven només en l'àmbit educatiu, ni tampoc només en l'àmbit de l'oci. El jove és una persona complerta, que té diversos contextos, que s'ha de guanyar la vida... Ens plantejàvem, per exemple, si el català és útil o prescindible per a la vida laboral. És una qüestió motora per a la motivació lingüística, i per això vam convidar també gent d'empresa: va venir el director del Decathlon per dialogar, per veure també com les empreses poden influir en la determinació dels usos lingüístics dels joves; vam parlar amb representants de la Direcció General d'Ocupació per veure quin era el paper de la llengua catalana en la recerca de feina per part dels joves... Es tractava d'obtenir informacions des de camps diversos per poder fer-ne una síntesi global.

“Quan el procés està clar, els usos s’implementen d’una manera normal.”

MS: D'aquestes persones que van convidar, recorda algun cas que li eixamplés encara més la ment?

AB: Sí, el diàleg que vam mantenir amb el director del Decathlon. Si la direcció d'una empresa ho té clar, no hi ha problema. Si una empresa diu “funcionarem en català”, com que el personal, de competència, en té, a Catalunya, això aleshores es du a terme i amb un grau important d'èxit. La qüestió, per tant, no són tant les persones o els individus aïllats, sinó les organitzacions. Si les organitzacions s'ho proposen, els individus seguiran i augmentarem l'ús efectiu del català.

Quan el procés està clar, els usos s’implementen d’una manera normal.

“El català és el canvi i el canvi és el que costa d’introduir.”

MS: A parer seu, quin aspecte fa que el procés pugui no estar clar?

AB: La primera cosa és la continuació de la rutina immemorial. Sempre s'ha fet així, en castellà ja funciona, els catalanoparlants saben castellà i els altres també..., per tant, justament el català és el canvi, i el canvi és el que costa d'introduir. La persistència i la rutinització ja van; per tant, el que cal és produir el canvi i això el que implica és consciència activa per part de les organitzacions, directors d'empresa...

MS: Les recomanacions que van elaborar sobre una política lingüística per als joves les van presentar l'abril de 2009. El mes de maig d'enguany vostè comentava públicament en una conferència a l'Institut d'Estudis Catalans que no hi ha hagut un *feedback* per part de l'Administració un cop elaborat l'informe.

AB: Sí, abans en parlar del Conseil de la Langue Française del Quebec, comentava que era un Consell que produïa informes per orientar precisament als polítics: “per aquí anem bé, per allà no...”. Per a mi, és sorprenent que després d'elaborar-la, la Ponència ha quedat en el

calaix, amagada... i no s'actua, ni s'aprofita per part de l'Administració com un estudi per fer les intervencions necessàries en aquest àmbit; però espero que algun dia es pugui fer servir, ja que s'ha fet aquest esforç.

MS: Com a president de la Ponència ha pogut expressar aquesta situació al Consell Social de la Llengua Catalana?

AB: No, no he pogut fer-ho perquè precisament l'última vegada que es van reunir crec que jo era fora i no vaig poder-hi anar. Allà, en públic, no ho he pogut dir.

MS: Ha tingut algun contacte amb la persona que li va fer l'encàrrec personalment per ser el president de la Ponència o amb algun responsable polític per parlar sobre aquesta qüestió?

AB: Sí que vaig parlar amb la subdirectora, l'Elvira Riera, però li vaig demanar que almenys se'n fes difusió. Finalment, jo mateix vaig enviar l'informe perquè el pengessin al Web de la Llengua Catalana..., a més d'un article que també es va publicar.

MS: M'agradaria saber quina és la seva opinió sobre la situació de la política i la planificació lingüístiques a Catalunya...

AB: La primera cosa que tenim sobre la taula és la sentència del Tribunal Constitucional. Això ens marca uns límits importants i la primera qüestió és com hi fem front. Si pel que he llegit sembla que la Generalitat pot quedar exclosa de promoure els usos lingüístics en dependències no oficials, les polítiques en aquest àmbit queden tocades. Si, a més, hi ha un canvi de govern, que és previsible que hi sigui, cal veure en les polítiques dels nous governants què és el que aporten i el que poden fer. Però mén enllà d'això, les perspectives d'un país com el nostre, la Catalunya estricta, doncs són unes perspectives no fàcils.

MS: No fàcils?

AB: Tenim un país en què la població d'origen autòcton estricta va quedant en minoria lingüística. Després hi ha hagut no només les migracions hispanòfones del segle XX, sinó totes les del segle XXI; la qual cosa encara minoritza més des del punt de vista lingüístic la població autòctona, de manera que la base de la nació, del conjunt lingüístic està afeblida. Això d'una banda. De l'altra, les polítiques que s'haurien de fer per poder superar aquesta situació demolingüística feble, són polítiques no sobiranes i per tant, amb les constriccions que ens marca la Constitució espanyola; la qual cosa farà que pot ser no siguin òptimes les que caldria. Després també hi ha el tercer element: la globalització en general, el fet que estiguem ara en un món més ampli que no pas abans, d'interdependència econòmica, d'intercomunicació mediàtica, molt d'Internet que ve d'altres llocs, etc., també afebleix les bases econòmiques típiques de Catalunya, de manera que ja veurem fins a quin punt tot això evoluciona a favor del català o no. L'evolució del català és incerta.

MS: Podem preveure diferents escenaris per a la situació del català en el futur: des de la normalització fins a la plena substitució...

AB: Penso que podríem parlar també d'un empat tècnic entre les dues llengües; pot haver-hi factors que vagin a favor d'una llengua i factors que vagin a favor de l'altra, i que vagin passant dècades així. Si les classes mitjanes catalanes de Catalunya encara parlen en català de manera predominant, vol dir que el català encara pot tenir una atracció en la representació econòmica. Pot ser vist com una llengua d'ascensió social. Als individus els interessa progressar econòmicament. L'economia en sociolingüística és un factor oblidat pot ser, però és molt important; el factor polític no és l'únic. De moment, encara disposem d'unes estructures subestats, limitades, però molt importants, que controla grans parts de la vida col·lectiva catalana.

MS: En aquesta possible convivència de llengües, en quina situació es trobaria la llengua catalana?

AB: No tindrem mai més ja un país homogeni des del punt de vista lingüístic. Però això no vol dir que no hi hagi un grup lingüístic catalanoparlant prou important per mantenir-se ell i, a més a més, que pugui expandir-se dintre dels límits i agafar nous parlants que utilitzin el català com a segona llengua en la vida pública. Jo crec que ens quedarem una mica en aquesta situació. No seran la majoria del país, però continuarem sent un grup fort. Un grup fort que si manté una bona imatge i econòmicament prospera pot mantenir-se durant molt de temps. No hem de tenir al cap visions negatives i tampoc optimistes i infantils, sinó realistes.

MS: Actualment, quins són els centres de recerca en què treballa?

AB: Em dedico fonamentalment a dues coses. Una és un projecte finançat pel Govern espanyol, en què intentem veure les comunitats lingüístiques mitjanes en el marc de la globalització. És a dir, es tracta d'estudiar la comunitat lingüística catalana en comparació amb la danesa, la txeca, la sueca, la finesa... fent extracció de si són independents o no; mirant de què no ens podem escapar de la globalització com a comunitat demolingüísticament mitjana, i després observant quines singularitats tenim nosaltres, en tant que som una comunitat que políticament no és sobirana. L'altra pota que tinc jo és desenvolupar la complexitat, de veure com hem de pensar la renovació de les ciències socials tenint en compte la perspectiva que inclogui la multidimensionalitat, els elements que hi juguen; la dinamicitat, i aplicant-hi la teorització de sistemes complexos que es fan, com una evolució del que en deien la perspectiva ecològica, abans...

MS: Molt agraïts, Dr. Bastardas...

Crec que tant en Joan Solé com jo mateixa ens hi hauríem quedat més estona per continuar sentint la veu, la parla (el sisè sentit a què apel·lava Ramon Llull, l'*affatus*) de l'Albert Bastardas. Tots tres, però, teníem la intenció d'assistir a la xerrada sobre la sentència del Tribunal Constitucional en relació amb la llengua catalana, que havia organitzat l'Institut d'Estudis Catalans. I cap allí ens vam dirigir.